

Japanese Given Names
A Window Into Contemporary Society

Posudek na habilitační práci Mgr. Ivony Barešové, Ph.D.

Podrobná studie I. Barešové se týká složitých procesů do značné míry libovolného výběru jazykových prostředků (čínských znaků v japonském užití, tzv. *kandži*, a grafémů dvou slabičných „abeced“) sloužících k utváření rodných jmen v japonském jazyce. Autorka sleduje jednak všechny důležité aspekty tohoto výběru v diachronní perspektivě od počátku 20. století, jednak – především – nepoměrně složitější situaci současnou, kdy se japonští rodiče cítí při výběru jména stále svobodněji. I proto je zcela na místě podtitul hodnocené práce: „Okno do současné japonské společnosti“. I. Barešová zdařile uchopila téma jako sociolingvistické v tom smyslu, že z postupně předkládaných závěrů důkladné badatelské práce, excerptce, řazení a statistického vyhodnocení relevantní jazykové matérie metodou antroponomastiky, postupně vysvítá určitý segment obrazu japonské společnosti, který je průběžně dokreslen citováním dárců jmen, převážně rodičů novorozence, vysvětlujících a zdůvodňujících volbu konkrétního rodného jména.

Základní informace o cíli výzkumu a jeho prezentaci v této habilitační práci podává autorka v Úvodu (Introduction, ss. 13 – 22). Na začátku srovnává možnosti výběru jména pro novorozence u nás a v Japonsku a poukazuje na významný rozdíl: omezený počet našich tradičních rodných (křestních) jmen, jejichž slovní význam je ne vždy brán v potaz, ve srovnání s rodnými jmény (zde *given names*) v japonštině, která navozují stovky nejrozmanitějších, pečlivě zvažovaných, často symbolických významů právě díky možnosti užití v současnosti povolených 2998 čínských fonoidografů (*kandži*) a jejich kompozit. Proto je páteří práce I. Barešové popis složitého „dávání jména“ (*naming practice*). Autorka plně využila bohaté japonské internetové zdroje, z nichž některé nabízejí databáze jmen dávaných novorozenatům od počátku minulého století. Dárci jména (rodiče, případně širší rodina) berou v úvahu nejen význam jednotlivých znaků a jejich spojení, ale i jejich zvukovou podobu (libozvučnost), číselnou symboliku (počet tahů při ručním psaní znaku), i význam daného znaku v kontextu rodiny (převzetí části jména – jednoho určitého znaku – ze jména některého z předků apod.) Z hlediska libozvučnosti i slovního významu zvažovaného jména je důležitou částí Úvodu k této práci také stručný exkurs do japonské fonetiky, fonologie, slovo tvorby, zápisu jazyka, výslovnosti („čtení“) a významů znaků.

V první kapitole jsou v šesti oddílech, z nichž poslední je dále členěný, vysvětleny zvláštnosti japonských rodných jmen spolu s procesem jejich tvorby. I. Barešová zdůrazňuje radikální změny v užívání rodových jmen i příjmení po politickém převratu v r. 1868, kdy příjmení přestala být výsadou a stala se občanskou povinností a kdy každý Japonec/Japonka měli mít, oproti dřívější praxi, po celý život jen jedno rodové jméno. Autorka průběžně odkazuje na starší i nejnovější zdroje, slovníky, statistiky a databáze, které jí umožňují sledovat proměny v utváření i v oblíbě chlapeckých i dívčích jmen. Ve hře je kromě významu (a symboliky) užitých znaků řada dalších faktorů, které jsou jednotlivě popsány a dokumentovány v oddílu 1.6. Ve druhé kapitole jsou podrobně popsány proměny ve způsobu utváření rodových jmen během 20. století,

včetně vzorců jejich sestavování do dvou- a tříznakových kompozit, ortografické změny (vstup slabičných abeced do zápisu jmen), nová „módní“ jména atd. V průběhu této kapitoly autorka sleduje a na mnoha příkladech dokládá, jak se ve výběru rodových jmen odrážela politická situace, nálady ve společnosti i pozvolná emancipace žen od konce 19. století do dnešních dnů. Ve třetí kapitole se posouvá do současné doby, pro kterou je charakteristický častý nesoulad (*diskordance*) mezi grafickou podobou ideografu a jeho nepravidelným čtením. I zde jsou všechny v tabulkách uspořádané údaje podloženy excerpty z korpusů a doplněny motivačními výpověďmi rodičů novorozenců. V nich autorka odhaluje stále větší obtížnost přečtení nepředvídatelně zapsaného jména stejně jako obtížnost odhadnout písemnou podobu podle výslovnosti jména. Poukazuje na důležitou roli věštění z počtu tahů ve jméně, a pokračující problém s volbou znaku, který není na seznamu povolených (str. 77). Čtenář je v této kapitole zevrubně obeznámen se složitostí procesu výběru rodného jména v japonštině a v Japonsku. Ve čtvrté kapitole pracuje I. Barešová se soubory nejfrekventovanějších znaků (*kandži*) vyskytujících se v rodných jménech (dva soubory po padesáti znacích pro ženská a mužská jména). Z těchto souborů vybírá ty nejčastější, uvádí, k čemu odkazují, a s použitím citátů rodičovských zdůvodnění volby charakterizuje významové nuance jednotlivých rodových jmen, vycházející z pocitů, přání a představ jejich dárců. Ti se v mnoha případech uchylují k přírodě, k vlastnostem i symbolice rostlin, nerostů či nebeských těles (s. 122-146). Zvlášť jsou vyloženy znaky označující přírodní úkazy, čísla, lidské činnosti atp. I proto, že volba všech těchto znaků pro rodová jména je doložena hojnými motivačními výklady rodičů, otevírá čtvrtá kapitola nejvíce v titulu zmíněné „okno do současné společnosti“. Péče, již japonský rodič výběru jména věnuje, i mnohost kritérií, která zohledňuje, svědčí o pečlivosti, vynalézavosti i hravosti japonské povahy. Svědčí také o úzkém vztahu Japonců k přírodě, jejíž jednotlivosti (především rostliny) dobře znají a umějí pojmenovat. Zajímavým poznatkem je také v této práci zdokumentovaný nárůst zájmu o numerologii vnášený do procesu volby jména magický prvek stejně jako prvek pověřivosti. V kratší páté kapitole uvažuje I. Barešová o podobě současných japonských rodových jmen z pohledu rodičovských motivací a uvádí šest skupin znaků, které se na základě získaných poznatků ukázaly jako nejvýraznější symboly toho, co novorozeně dostává svým jménem do vínku. Mimo jiné to jsou kýžené vlastnosti (síla, velkorysost, krása, laskavost...), nadějná budoucnost, vztah k lidem, připomínka roční doby narození, vzpomínky rodičů na šťastné události, ale i připomínky přírodních katastrof (s.164-172). V šesté kapitole jsou přehledně shrnuty všechny sdílené i čistě osobní pohnutky vedoucí dárců rodového jména ke konečné volbě určitého jména. Výzkum byl zaměřen na pozitivní motivace zodpovědných milujících rodičů, kteří výběru rodového jména věnovali značné tvůrčí úsilí i čas. V závěrečném shrnutí (Kap. 6) však I. Barešová upozorňuje, že do celkového rámce výběru rodových jmen patří i jména vybraná jednodušším „módním“ způsobem, kdy novorozenci dostávají jména úspěšných herců, zpěváků atd., nebo jména postav z populárních seriálů a komiksů. V Závěru autorka charakterizuje japonský způsob výběru rodových jmen jako výběr z velkého objemu jazykové materie přičemž se volba uskutečňuje v prolnutí vizuálních, sémantických a fonologických prvků. Literatura (*References*) čítá 98 odkazových položek. Příloha 1 obsahuje deset chronologicky řazených tabulek dokumentujících měnící se oblibu jazykových prostředků volených pro rodová jména od r. 1912. V Příloze 2 (ss. 196 – 227) uvádí autorka

kompletní seznamy jmen obsahujících nejfrekventovanější znaky *kanji* užívané v mužských (1. část) a ženských (2. část) rodových jménech. Tyto rozsáhlé soubory jsou excerpovány z korpusu. Příloha č. 3 obsahuje abecední seznamy nejfrekventovanějších mužských (1. část) a ženských (2. část) rodových jmen v české transkripci.

Jako celek nese práce Ivony Barešové důležité sociolingvistické poselství. Na pozadí hutného, fakty nabitého textu se postupně objevují mimo jiné také příznačné rysy japonské etiky a estetiky. Při výběru rodného jména je to první svázáno s vážností rodiny, s úctou k předkům, k rodinné tradici, a především se starostí o příznivý, až výjimečný osud nového člena rodiny, to druhé se projevuje ve smyslu pro krásu vzešlému z obdivu a citu pro japonskou přírodu v proměnách čtvera ročních dob i v lásce a obdivu k umění.

Přínos habilitační práce I. Barešové hodnotím v několika rovinách. V rámci české orientalistiky může být tato práce výzvou k srovnávacím onomastickým studiím, konkrétně k utváření japonských rodových jmen ve srovnání se jmény čínskými, případně korejskými nebo vietnamskými. V rámci české, lingvisticky orientované japanologie je v této práci poprvé představena japonská onomastika (včetně řady zdrojů uvedených v Literatuře). Práce je inspirativní i pro výuku japonského písma, fonologie a morfologie. Zajímavé podněty mohou v „Japonských rodových jménech“ nalézt i badatelé z oborů onomastiky, obecné lingvistiky, sociologie aj. I ne-japanolog bude po přečtení této práce dobře vědět, proč jsou pro Japonce důležité a nezbytné dvoustránkové vizitky nesoucí na jedné straně jméno přepsané do latinky, na druhé straně jméno napsané japonsky, kde bude v některých případech pro jistotu připsána japonskou abecedou i výslovnost znaků *kandži*.

Anglicky napsaná habilitační práce Mgr. Ivony Barešové, Ph.D. je důkazem autorčiny erudice v oblasti japonské lingvistiky vč. sociolingvistiky a současně je i důkazem detailní badatelské práce. Proto tuto práci doporučuji ke schválení.

Prof. Zdeňka Švarcová, Dr.